

Dydaktyka kognitywistyczna

Wykład 2: Psychologia

Część I: Początki – psychologia jako nauka filozoficzna i introspektywna

Tradycje rozwoju psychologii,
które odnajdujemy i dziś w percepcji społecznej psychiki
człowieka i wnioski, jakie z tego rozwoju wynikają dla DK

Grzegorz Karwasz, Zakład Dydaktyki Fizyki, UMK

„Pedagogika Medialna”

Wydział Nauk Pedagogicznych

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

„Dydaktyka kognitywistyczna”

Bronisław Siemieniecki, *Pedagogika kognitywistyczna. Studium teoretyczne*, Impuls, Kraków, 2013

Piero Crispiani, *Didattica cognitivista*, Roma, Armando Editore, 2006.

Grzegorz Karwasz, Jolanta Kruk, *Idee i realizacje dydaktyki interaktywnej. Wystawy, muzea i centra nauki*, Wyd. Nauk. UMK, Toruń, 2012.

Piero Crispiani, Bronisław Siemieniecki, G. Karwasz, *Dydaktyka kognitywistyczna*, 2024

Triada nauk podstawowych dydaktyki kognitywistycznej

1. Psychologia

2. Pedagogika

3. Dydaktyka

4. Aksjologia

- Kognitywistyka, według słów jednego z jej fundatorów naukowych, Jerome Brunera, narodziła się w drugiej połowie XX wieku, z interdyscyplinarnych dyskusji między psychologami, dydaktykami, filozofami, językoznawcami, informatykami itd.
- Kognitywistyka, grupując razem różne *mądrości* humanistyczne, jest więc nauką humanistyczną, jak filozofia czy lingwistyka.
- Wykład zaczynamy od wskazania ważnych wątków interdyscyplinarnego myślenia w dziedzinach, które wydzieliły się ze wspólnego „pnia”: psychologii (początek XX wiek), pedagogiki (pocz. XIX w), dydaktyki (poł. XVII wiek). Aksjologia zaś definiuje cele nauczania.

Plan

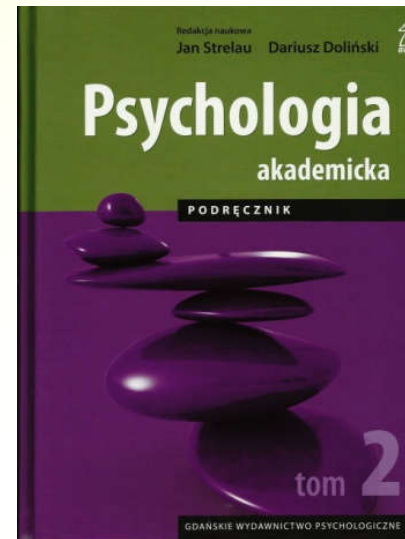
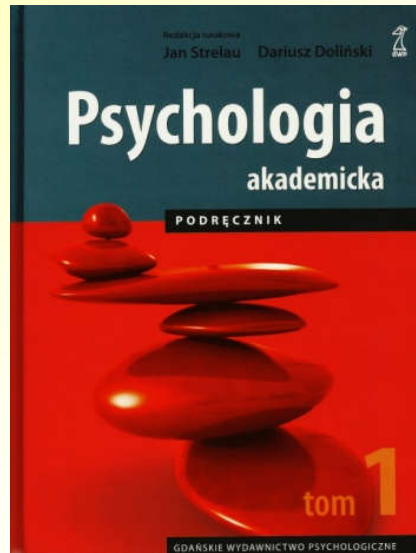
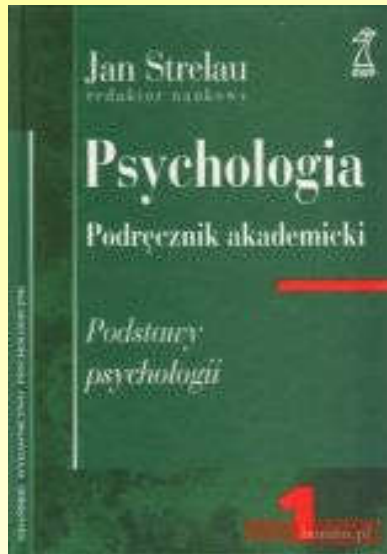
Część I: Elementy psychologii w filozofii

- Już starożytni Grecy...
- Tzw. „średniowiecze”
- Krótka (?) pauza materializmu
- Psycho-analiza Freuda

Część II: Psychologia współczesna

- Mózg jako całość
- Behawioryzm, czyli bodziec i wynik
- W kierunku obiektywizacji psychologii
- Psychologia poznawcza w trzech ostatnich dekadach XX wieku

Literatura

Jan Strelau (Red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańskie Wyd. Psychologiczne, 2007
„dzięki znakomitej trzytomowej *Psychologii*, pod redakcją naukową prof. Jana Strelaua”

Dariusz Doliński, J. Strelau (Red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, GWP, 2016

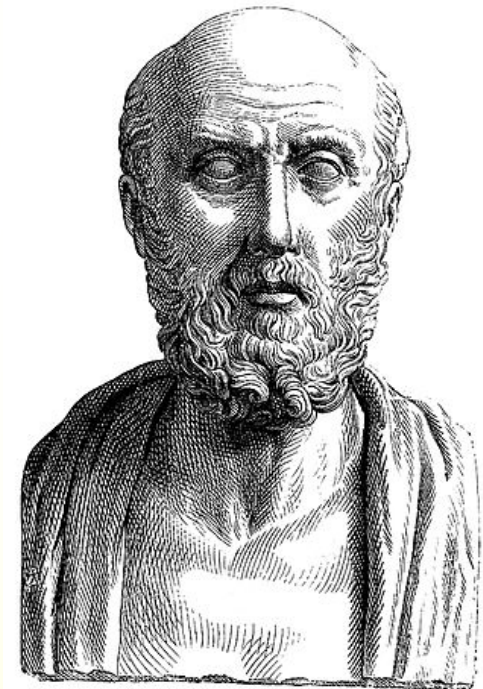
„zupełnie odmienny rewelacyjny podręcznik, który doskonale zapozna Państwa z wiedzą psychologiczną, pokazując jednocześnie, w jakich kierunkach rozwinęły się poszczególne subdyscypliny psychologii.

- Historia myśli: elementy psychologii u filozofów, początki (1879, W. Wundt)
- Pamięć, inteligencja, emocje, procesy uczenia się
- Opinie i prace współczesnych polskich psychologów

Hipokrates z Kos (460-377 p.n.e): ojciec medycyny zachodniej

Teoria 4 „humorów”, dziś nazywanych
temperamentami

Temperament	Szybkość pobudzenia	Siła pobudzenia	Trwałość pobudzenia
Choleryk	+	+	+
Sangwinik	+	+	-
Melancholik	-	+	+
Flegmatyk	-	-	-

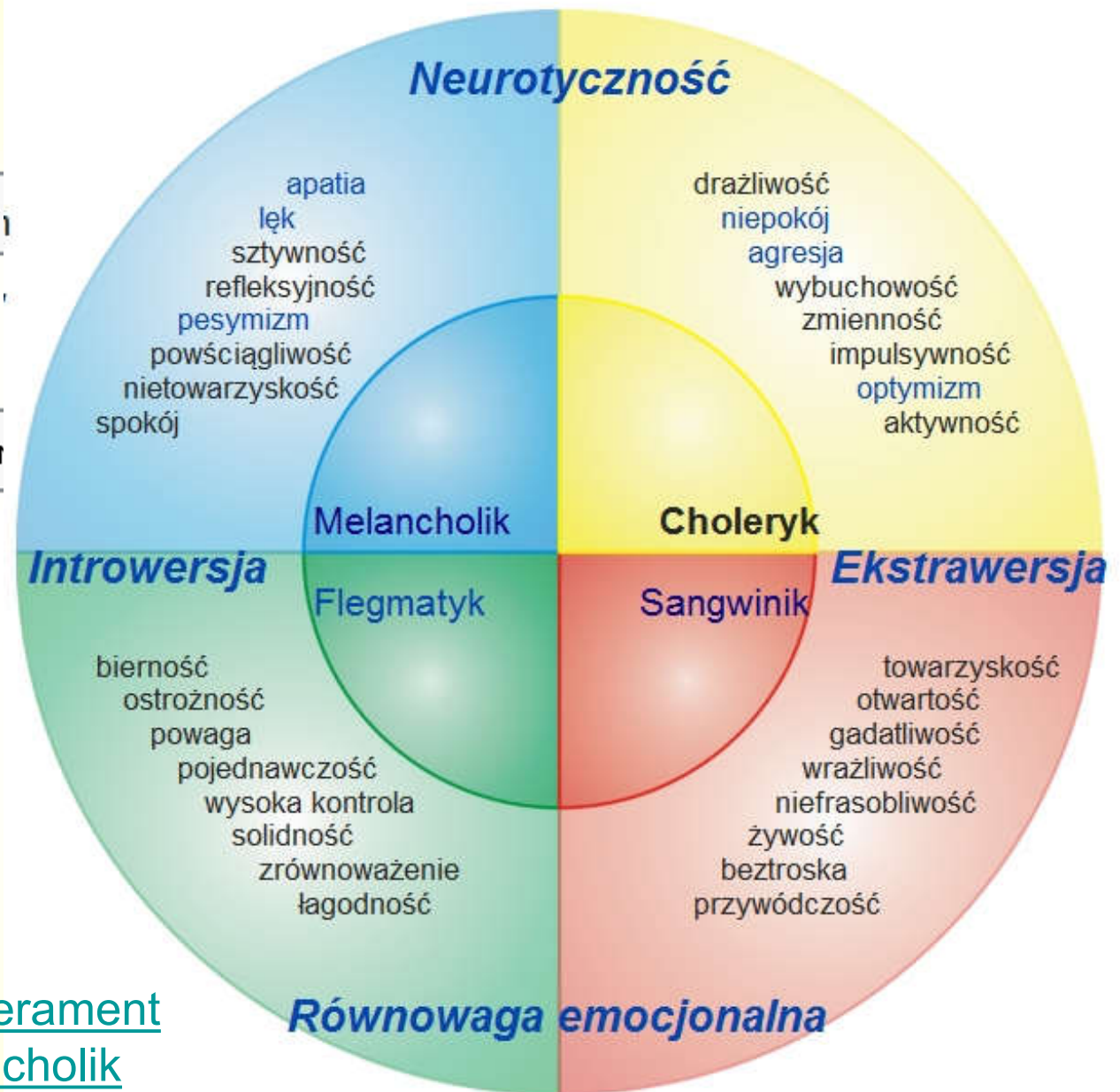
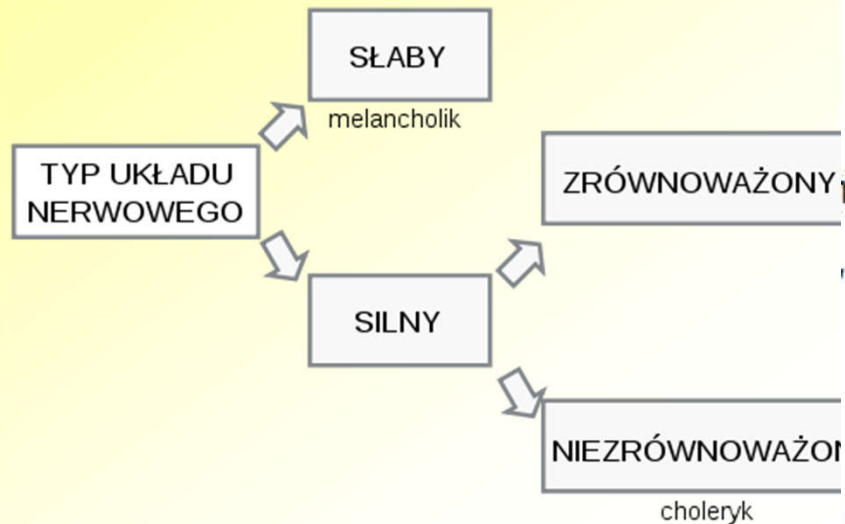

„primum, non nocere”

https://it.wikipedia.org/wiki/Teoria_umorale#/media/File:Alletemp.jpg

Temperament, wg psychologii współczesnej (np. Pawłowa)

Arystoteles: Etyka, Retoryka

- Ks. I 28. „A godność znajduje się pośrodku pomiędzy zarozumiałstwem a słuźalczością i dotyczy sposobu bycia. Zarozumialec bowiem to taki człowiek, który z nikim nie raczy przestawać i z nikim nie porozmawia [...], a człowiek słuźalczy to taki, który nawiązuje z każdym stosunki w każdy możliwy sposób i w każdej okoliczności.”
- 29. „Wstyd [wł. *pudore* ↔ *vergogna*] jest umiarem w stosunku do bezwstydu i skrajnej nieśmiałości i dotyczy czynów i słów. Bezwstydnikiem bowiem jest tylko ten, kto w każdej okoliczności w stosunku do każdego mówi i robi to, co mu się właśnie przytrafi, a człowiek bardzo nieśmiały jest jego przeciwieństwem, boi się cokolwiek zrobić i z kimkolwiek rozmawiać (bezczynny jest taki człowiek, ponieważ wszystko go onieśmiela).
- Ks. II 13. A skoro, jak twierdzimy, człowiek kocha sam siebie; czy człowiek wartościowy będzie samolubem, czy nie? A jest samolubem ten, kto czyni wszystko ze względu na siebie samego w sprawach, gdzie chodzi o korzyść. A zatem człowiek zły jest samolubem (jako że sam wszystko robi ze względu na siebie samego), ale nie człowiek wartościowy.

→ **I dziś, podział ról wśród dzieci w klasie w dużej mierze oddaje te kategorie**

Arystoteles: Anima i intelekt

→ Arystoteles uznawał 3 rodzaje duszy (psyche):

- roślinną, która kontroluje wzrost i istnienie;
 - zwierzęcą, która oprócz tego potrafi odbierać wrażenia;
 - ludzką, która oprócz tego ma funkcję rozumienia i rozumowania.
- „W kwestii intelektu i umiejętności rozumowania abstrakcyjnego nic dotychczas nie wiadomo; wydaje się, że istnieje inny rodzaj duszy, który jako jedyny może zostać wydzielony, tak jak byt wieczny może być oddzielony od zniszczalnego.” (413b,26)
 - „Rzeczywiście, umiejętność [funkcja] odczuwania jest różna od umiejętności wydawania sądów, jak odczuwać różni się od wyrażania opinii.” (413b, 31)
 - „Może właściwiej należy powiedzieć, że to nie dusza odczuwa współczucie, uczy się czy myśli, ale człowiek poprzez duszę.” (408b, 15)
 - „A teraz stwierdzam, że percepcja i inteligencja nie są tą samą rzeczą, jako że w pierwszą umiejętność wyposażone są wszystkie zwierzęta, a w drugą jedynie nieliczne. Gdy zaś chodzi o myślenie, obejmuje ono to poprawne i to niepoprawne; to poprawne obejmuje mądrość, naukę i właściwe opinie, to niepoprawne – przeciwieństwa poprzednich; ale myślenie jest czymś innym niż wrażenie. [...]
 - Że wyobrażenie [imaginacja] nie jest tym samym typem myślenia co rozumienie intelektualne – jest oczywiste. Takie stwierdzenie naprawdę zależy od nas, kiedy tego chcemy (rzeczywiście jest możliwe wyobrażenie sobie czegoś przed oczyma, jak to czynią ci, którzy dysponują pamięcią obrazową), ale formułowanie opinii nie zależy od nas, jako że jest ona z konieczności albo prawdziwa albo fałszywa.”

Arystoteles „De anima”: zmysły

- „Tak więc, widoczny jest kolor. Teraz, kolor jest tym, co jest widzialne samo w sobie, kiedy nakłada się na to, co jest widzialne”. (*De Anima* 418b 7)
 - Fizjologia/ psychologia widzenia: jedne receptory (czopki) widzą czarno-biało, czyli kształt, drugie (pręciki) zaś widzą, oddzielnie, trzy kolory podstawowe. U różnych zwierząt (pies, motyl, pszczoła) receptory kolorów są inne niż u człowieka.
- Samo też wrażenie kolorów (u człowieka) zależy nie tylko do fizyki/ fizjologii, ale również np. od kontekstu. Całe interdyscyplinarne grupy badawcze (fizycy, artyści, psychologowie, architekci) zajmują się wpływem kolorów na samopoczucie (i percepcję) człowieka.
- „Światło nie jest ani ogniem ani wypływem [materii] z jakiegokolwiek ciała, ale obecnością ognia lub czegoś ognistego w przezroczystym.” (418b 15)
 - Światło jest falą elektromagnetyczną (od czasów Einsteina uważamy to za materię, ale w dokładnym sensie nie jest to wypływ materii) w przezroczystej próżni. Fotony („cząstki” światła) niosą energię ale w spoczynku nie posiadają masy.

„Spektroskopia, czyli nauka o duchach” –
Wykład interaktywny. Scenariusz, eksponaty,
prowadzenie (C) G. Karwasz 2003-2016.

„Średniowiecze”

- Św. Albert Wielki (1205-1280)

„Koncepcja zmysłów wewnętrznych Alberta Wielkiego z pewnością ma źródła w pismach Arystotelesa, Nemezjusza z Emezy, Awicenny czy Al-Gazego.” W dwóch dziełach podejmujących problematykę antropologiczną i epistemologiczną – *De homine* i *De Anima* – Albert Wielki używa trzech, nieco różnych, klasyfikacji zmysłów wewnętrznych. Reasumując występują w nich takie „zmysły”:

- 1) zmysł wspólny (*sensus comunis*),
- 2) wyobraźnia przyjmująca (*imaginatio*)
- 3) wyobraźnia łącząca (*phantasia*)
- 4) ocena (*aestimatio*),
- 5) władza myślenia (*sylogistica, via cogitativa*)
- 6) pamięć (*memoria*)
- 7) przypominanie (*reminescentia*).

Alberto Magno, affresco di [Tommaso da Modena](#), [Treviso](#), [1352](#) [wikipedia.it](#)

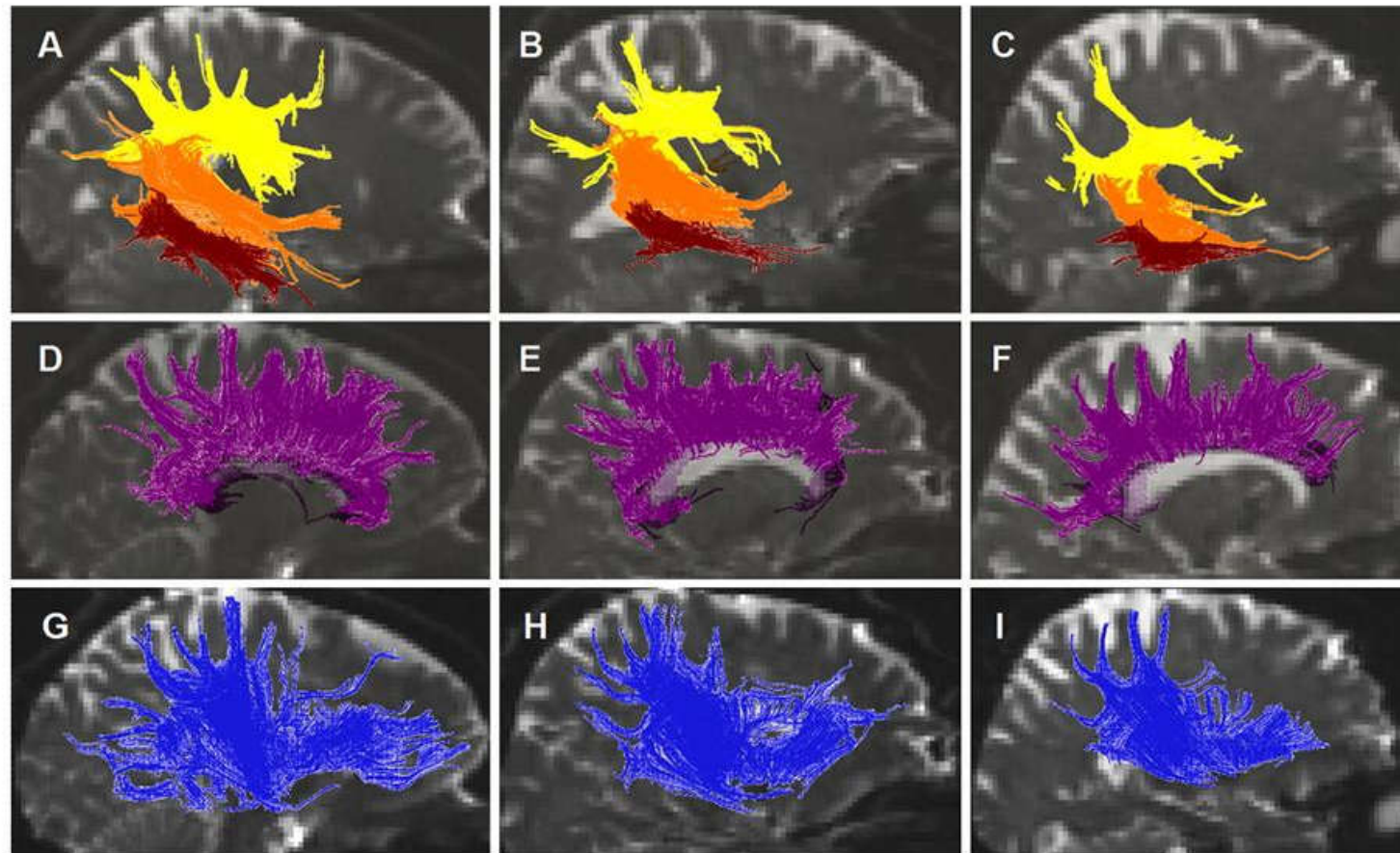
Michał Zembrzusi, *Od zmysłu wspólnego do pamięci i przypominania. Koncepcja zmysłów wewnętrznych w teorii poznania Św. Tomasza z Akwinu*. Campidoglio, Warszawa, 2015, s. 83

Kartezjusz (1596-1650) - dualizm człowieka: mózg ↔ umysł

- „Jest we mnie pewna bierna zdolność odczuwania, czyli przyjmowania i poznawania idei rzeczy zmysłowych; nie mógłbym jednak zrobić z niej żadnego użytku, gdyby nie istniała we mnie czy w czym innym pewna aktywna zdolność produkowania lub wytwarzania tych idei. Ta zdolność nie może istnieć we mnie samym, ponieważ w jej założeniu nie ma żadnej czynności intelektualnej i ponieważ owe idee powstają bez mojego współdziałania, a często nawet wbrew mojej woli. Stąd wniosek, że znajduje się ona w jakiejś substancji różnej ode mnie.” (s. 83) [„Cały ten bełkot o substancji i esencji pochodzi od Arystotelesa” J.R. Searle, Mind: A Brief Introduction, 2004]
- „Idea jest to sama rzecz pomyślna, o ile jest obiektywnie w intelekcie”. (s. 107) [Wrócimy do tej kwestii przy okazji epistemologii I. Kanta]
- „Spostrzegam następnie, że na umysł nie oddziałują wszystkie części ciała, lecz tylko mózg, a może nawet tylko mała jego część, mianowicie ta, w której ma się znajdować zmysł wspólny (*sensus communis*). Ilekroć ta część jest w tym samym stanie, tylekroć ukazuje umysłowi to samo, chociaż pozostałe części ciała mogą w tym czasie zachowywać się w najrozmaitszy sposób, jak to pokazują niezliczone doświadczenia.” (s. 89)
- → Można więc wywołać określony stan umysłu pobudzając, np. drutem z prądem elektrycznym, określoną (choć nie wiemy gdzie zlokalizowaną) część mózgu, a właściwie *sensus communis*. Nonsens!

Spustoszenie/ rewolucja Kartezjusza: gdzie w mózgu jest „*sensus communis*”?

Representative sets of fiber-tracking results obtained in, A, D, G, a 25-year-old man; B, E, H, a 55-year-old man; and, C, F, I, an 81-year-old woman and depicted on sagittal sections of the DT data set measured with a b value of 0 sec/mm².

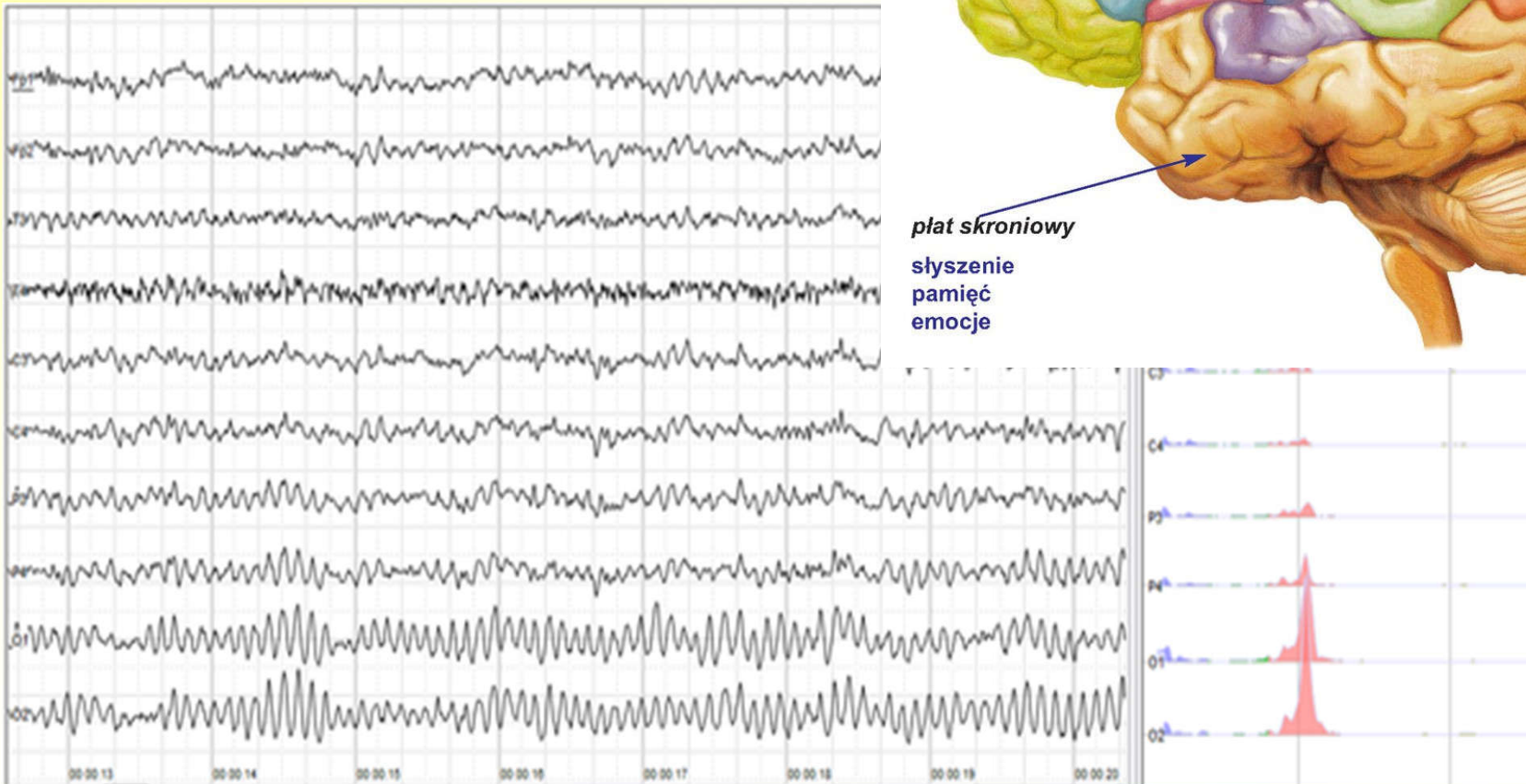
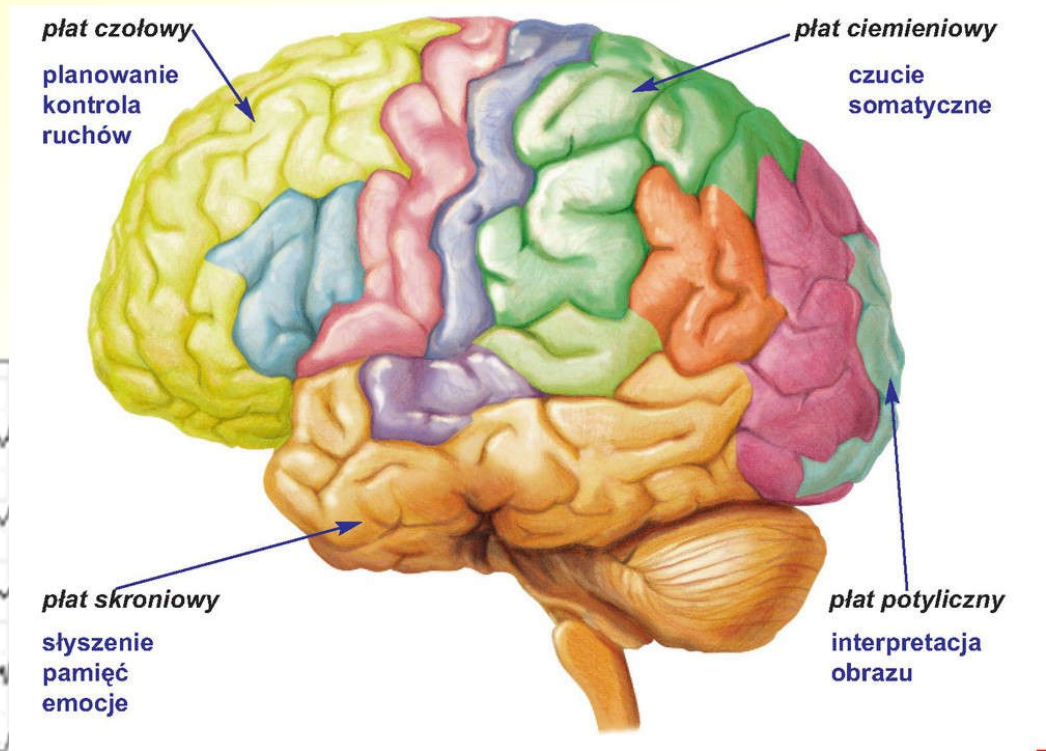
Stadlbauer A et al. Radiology 2008;247:179-188

Kurczenie się aktywnej części mózgu wraz z wiekiem (25/55/81 lat)

LeMettrie (1749): „Człowiek maszyna”

- de Le Mettrie w małej pracy „Człowiek maszyna” – mimo, że ciągle silnie osadzony w Kartezjańskim dualizmie umysłu i mózgu, dochodzi do konkluzji, że człowiek to nieco bardziej skomplikowana maszyna.
- „Przekonanie, że wariat i półgłówek są tylko zwierzętami w ludzkiej postaci, podobnie jak mała obdarzona bystrym umysłem jest właściwie małym człowiekiem pod postacią zwierzęcia: słowem, ponieważ wszystko bez wyjątku zależy od różnic organizacji, przeto dobrze zbudowane zwierzę, które nauczono astronomii, potrafi przepowiadać zarówno zaćmienie słoneczne, jak wyzdrowienia lub śmierć, jeśli tylko przez pewien czas ćwiczyło umysł i spostrzegawczość w szkole Hipokratesa lub przy łożu chorego. Szereg takich obserwacji i prawd prowadzi do wniosku, że z materią łączy się zadziwiająca zdolność myślenia, jakkolwiek nie możemy dostrzec właściwego łącznika, ponieważ istota tej cechy jest nam zasadniczo nieznana.”
- → **Jednocześnie de Le Mettrie nie neguje istnienia ani nieśmiertelności „duszy”**
- „Nie mówmy, że każda maszyna lub każde zwierzę musi z czasem obrócić się w nicość albo też przybrać po śmierci inną postać, albowiem nic zupełnie o tym nie wiemy. Wszakże utrzymywać, że maszyna nieśmiertelna jest tylko urojeniem albo czystym wytworem umysłu, znaczy rozumować równie niedorzecznie, jak rozumowałyby gąsienice, gdyby na widok zrzuconych skór swoich towarzyszek opłakiwałyby gorzko los swego gatunku, sądząc, że jest on skazany na zagładę. Dusza tych owadów (gdyż każde zwierzę ma duszę) jest zbyt ograniczona, by móc zrozumieć przemiany przyrody. Najbardziej nawet przewidująca z gąsienic nie mogłaby sobie wyobrazić, że kiedyś powstanie z niej motyl. Cóż więcej wiemy o naszym przeznaczeniu niż o naszym pochodzeniu? Pogódźmyż się więc z naszą niewiedzą, której nie umiemy przewyciężyć i na której opiera się nasze szczęście.”
- → **Z materialistycznych przesłanek LeMettrie wyprowadza całkiem „przyzwoitą” etykę**
- „Wnioskujemy zatem śmiało, że **człowiek jest maszyną** i że w całym wszechświecie istnieje tylko jedna substancja w rozmaitych postaciach.”

Mózg ↔ komputer

But we still understand little out of it: the waves are still called α , β , γ , like Marie Curie called radiation from uranium ore

Marx (1818-1883), itd. „Materializm dialektyczny”

- „Człowiek jest istotą działającą, twórczą. Motywami tej działalności twórczej nie są wyrachowania materialne, ale potrzeba samo-urzeczywistniania się przez nadawanie rzeczywistości obiektywnej ludzkiego charakteru. Działalność i twórczość, chociaż dokonują się w realnym, materialno-społecznym świecie, w którym ludzie żyją, mają charakter społeczny i humanistyczny.
- Marksizm staje się w ten sposób nową filozofią integracji człowieka i świata. Ta integracja człowieka i świata, dokonywana przez zawładnięcie jego żywiołowymi siłami, przez opanowanie jego chaosu i wrogości, nie jest poręczana ani przez boską opatrność, ani przez dobroczynne prawa natury; wedle marksizmu Bóg nie istnieje, przyrodę trzeba umiejętnie wykorzystać.
- Także życie społeczne samo w sobie nie zawiera rękojmi ładu, sprawiedliwości, humanizmu. Jest ono kształtowane przez antagonistyczne siły, klasowe sprzeczności, przez konflikty między siłami produkcyjnymi a stosunkami społecznymi. Wymaga więc przewyciężenia przeszkód i oporów, walki z przeżytkami, wymaga rozumnego kierownictwa [często jedynie „słusznego”]. Integracja człowieka i jego społecznego świata musi być osiągnięta; nie jest bowiem darem instynktów społecznych, nie jest owocem tradycji. Znaczy to, iż w ostatecznym obrachunku człowiek jest twórcą samego siebie w procesie historycznego rozwoju.”

→ **Marksizm odbiera człowiekowi jego indywidualną tożsamość**

Psycho-analiza: S. Freund (1856-1939)

- „W trakcie normalnego rozwoju osobowość przechodzi przez wiele dość dobrze wyodrębnionych stadiów, aż w końcu osiąga dojrzałość. Jednakże każdy nowy krok wiąże się z pewną frustracją i lękiem, a jeśli staną się one zbyt silne, to normalny rozwój może zostać czasowo lub trwale zahamowany. Innymi słowy: dana osoba może zafiksować się na jednym z wcześniejszych stadiów rozwoju, ponieważ uczynienie następnego kroku napełnia je lękiem. Przykładem mechanizmu fiksacji jest **nadmiernie zależne** dziecko, któremu lęk [lub nadmierna „miłość” rodzicielska] nie pozwala nauczyć się, jak się stać **niezależnym**.”
- „**Stadia rozwoju:** - stadium oralne, - stadium analne, -stadium falliczne „U dziewczynki kompleks kastracyjny zapoczątkowuje kompleks Edypa, osłabiają kateksję do matki i wytwarzając kateksję do ojca. W przeciwieństwie do chłopięcego kompleksu Edypa (kompleks ten zostaje wyparty lub w innym sposób zmieniony przez lęk kastracyjny), ...” [!] - Stadium genitalne” . „Freud **zakładał**, że każdy człowiek z natury jest biseksualny; każda płeć odczuwa pociąg nie tylko do osób płci przeciwnej, lecz także do osób tej samej płci.”
- **Innymi słowy**, wydaje się z tych opisów, że osobowość człowieka i jej rozwój to **nakładanie się w umysłowości leków i kompleksów**, wywodzących się z prymitywnych zachowań.
- Idąc rozumowaniem fiksacji i regresji, leków i kompleksów, seksu i bi-seksu, należałoby sporą część społeczeństwa zamknąć w szpitalach psychiatrycznych. I rzeczywiście, początek XX wieku to „rozkwit” najróżniejszych szpitali, nazywanych potocznie „domami wariatów” Uczestniczyły w tym procederze wszystkie kraje, od USA, przez Włochy do Związku Radzieckiego, gdzie w szpitalach psychiatrycznych nierzadko byli zamykani dysydenci polityczni. Druzgocące studium krytyczne rzeczywistości tego rodzaju szpitali przedstawił Miloš Forman (1975) w „Locie nad kukułczym gniazdem” [tak się określa w angielskim coś, co jest niespełna rozumu].

Psycho-analiza: Freud, c.d.

- **Swobodne skojarzenia i analiza snów**
- „Najlepszym przykładem procesu pierwotnego u ludzi normalnych jest marzenie senne, które – zdaniem Freuda – zawsze stanowi spełnienie lub próbę spełnienia jakiegoś pragnienia.”
- **I tu, Freud poczynił wielkie, i co gorzej przeciągające się spustoszenia w sferze mentalności indywidualnej i społecznej: „senniki” na jarmarkowych straganach.**
- Zauważmy, że jeden „rzut oka”, czyli zdjęcie rzeczywistości z rozdzielczością ludzkiej siatkówki dostarcza setki (albo i więcej) Mb informacji. Sczytujemy obrazy rzeczywistości z szybkością 10 kadrów na sekundę, lub niewiele mniejszą. Pamięć najlepszego laptota wypełniłaby się w ten sposób po 15 minutach.
- → Umysł musi mieć „sposoby” na szybkie: przesiewanie, porównywanie, zapisywanie i usuwanie informacji.
- Komputer, zapisując informację, przez chwilę (dłuższą) szuka miejsca, gdzie to może zrobić. Ponadto, na dysku (i na CD) jest zawsze katalog (*file allocation catalog*) – jeśli się ten zbiór usunie, dysk nie jest czytelny.
- Co więcej, informacja w mózgu jest informacją elektryczną, podobnie jak w komputerze. Informacja elektryczna wymaga cały czas odświeżania (doładowania ładunku na kondensatorze).
- Możliwe jest, przynajmniej teoretyczne, zapisanie informacji w sposób chemiczny (biologiczny), jako sekwencja atomów, podobnie jak w DNA. Ale podobnie jak w DNA, ta informacja nie jest dostępna, a wymaga przepisania – w DNA jest to za pomocą RNA.
- **Czy sny, to radykalne porządkowanie i/lub głębokie kodowanie informacji?**

Austria, końca XX wieku

- *Id, ego, superego* i inne tego rodzaju „wynalazki” w Austrii, końca XIX wieku
- „W tym Wiedniu, pełnym samobójstw, było wielu, którzy poszli za tym przykładem [Weiningera, przyjaciela Wittgensteina]. [...] Tak Wittgenstein jak Weininger przeżywali gorzkie dekadencji, którą odczuwali we współczesnych im czasach, charakteryzujących się upadkiem sztuki i bezustannym powtarzaniem słowa «postęp»”.
- „Wysoki procent samobójstw wśród Austriaków w momencie dekadencji społecznej i politycznej, jakie upadek Cesarstwa Austro-węgierskiego, potwierdza tezę Emila Durkheima opublikowaną w 1987 roku: według tego uczonego [socjologa, antropologa] samobójstwo nie jest jedynie wyrazem temperamentu jednostki, ale raczej bezpośrednią relacją ze stanem moralnym społeczeństwa.”
- „Jest też prawdą, że trzech bracia Wittgensteina popełnili samobójstwo. Tak, trzech.”*

Klimt, 1903, Aula Uniwersytetu w Wiedniu, projekt odrzucony

*C. Carmona, Wittgenstein, Scoprire la filosofia, Hachette, Milano 2015, str. 38

Carl Jung (1875-1961)

- Teoria Junga określana jest jako psychoanalityczna ze względu na szczególną rolę, jaką przypisuje procesom nieświadomym.
- Różni się od teorii Freuda tym, że łączy myślenie przyczynowe i teleologiczne: zachowania człowieka są wyznaczone nie tylko przez jego historię i historię ludzkości, ale także przez cele i aspiracje.
- „Teoria Junga kładzie nacisk na filogenetyczne i wspólne dla całego rodzaju ludzkiego źródła osobowości: osobowość konkretnej jednostki jest efektem historii jej przodków, zawiera w sobie całe ich dziedzictwo.”
- „Podstawy osobowości są archaiczne, prymitywne, wrodzone, nieświadome i prawdopodobnie uniwersalne”
- → O ile na temat „prymitywnych” podstaw można dyskutować, to uniwersalność ludzkiej osobowości jest ważnym krokiem naprzód.
- „Strukturalne składniki nieświadomości zbiorowej określane są jako **archetypy**, *wyobrażenia pierwotne, imago, wyobrażenia mitologiczne* (Jung 1943)” Przykładem może być archetyp boga-słońca.
- „Na archetyp cienia składają się zwierzęce popędy, które w procesie ewolucji człowiek odziedziczył po niższych gatunkach (Jung 1948). Archetyp cienia obejmuje pojęcie grzechu pierwotnego, a kiedy jest rzutowany na świat zewnętrzny, przybiera postać szatana lub wroga. Jest odpowiedzialny za pojawianie się w naszej świadomości i zachowaniu nieprzyjemnych i nie akceptowalnych myśli, uczuć, działań.”
- → Bardzo interesująca koncepcja: „rozwiązuje pojęcie instynktów niby-zwierzęcych, teologiczny problem grzechu i odkupienia oraz moralny problem zła...”
- → Dr Jekyll i Mr Hyde (Robert Luis Stevenson, 1886).

Jung: persona, czyli maska

- „**Persona** <łac. maska, rola, godność, osoba> jest maską, jaką przyjmuje jednostka w odpowiedzi na konieczność dostosowania się do obyczajów i tradycji społecznych. Persona jest tym obliczem, które jednostka wystawia światu na pokaz.
- → Bardzo ważne stwierdzenie: szczególnie w polskich **grupach gimnazjalnych** (fizycznie przerośniętych, o silnych więzach międzygrupowych, intelektualnie nie dociążonych i psychicznie niedojrzałych): uczeń przyjmuje **maskę**, wyznaczoną mu przez jego lokalną grupę.

Dydaktyka przez teatr

- Możliwość wcielenia się w inną postać pozwala na wyrażenie tych stron osobowości, które w spetryfikowanym otoczeniu osoby nie są wyartykułowane
- Niezwykle istotne jest również wyzwolenie kreatywności, współpracy interdyscyplinarnej, nowych form współpracy między uczniem a nauczycielem
- Najistotniejszy jest jednak personalny sukces zaprezentowania się szerokiej publiczności.

G. Karwasz: „Bajki robotów” – konkurs na inscenizację Bajek Stanisława Lema, ZDF UMK 2008; „Bajka o elektrosmoku” – inscenizacja dzieci ze SP z Zielenia

Psychoanaliza - wnioski

- → Poglądy Freuda, nieco złagodzone przez jego kontynuatorów, mocno odcisnęły się na współczesnej psychologii; w szczególności stworzyły zawód psycho-terapeuty: jak w generalny, naukowy (nie nie wchodząc w relacje współ-obecności) sposób można „prostować” osobowości.
 - → Istnienie psychoanalitików, bezspornie niezbędnych we współczesnym, goniącym świecie, stało się jednocześnie usprawiedliwieniem drobnych anomalii, jak np. małżeńskie nieporozumienia: „jeżeli mój psychoanalitik nic nie zadziałał...”
 - → Chorobliwe, wydaje się [zob. pamiętniki gospodyni Freuda] zainteresowanie dość podstawowymi aspektami osobowości (np. płcią) spowodowało, wiek pod Freudzie, i to na ramach szacownych instytucji jak Parlament UE, dość spore „zamieszanie umysłowe”, szafowane pod pojęciem *gender*. Tak, jakby dziewczynki, genetycznie wyposażone w instynkt (a właściwie *miłość*) macierzyńską, nie spełniały jakiś standardów rozwoju intelektualnego, jeśli bawią się lalkami...
 - → Za pozytywną, niechcący nieco, przestrozę należy uznać zwrócenie uwagi na „ciemną stronę” ludzkich doświadczeń personalnych: lęków, urazów, kompleksów.
 - → Nauczyciel, pedagog, dydaktyk, musi poruszać się w materii kontaktów z uczniem jak najdelikatniejszy słoń w składzie porcelany: aby nie wywołać niechcący (i nie nasilić) ukrytych (i jawnych) kompleksów.
-

Psychologia - początki

- „Już starożytni Grecy” – pojęcie temperamentu, percepcji, zmysłów, umiejętność oceny (abstrakcji)
- Funkcje poznawcze człowieka u Św. Alberta, Św. Tomasza itd.
- Kartezjusz, który „zwodował” materializm umysłu, a konsekwencji dziś „neuro-science”
- de Le Mettrie – „è stato acclamato come fondatore delle scienze cognitive” ([Wikipedia](#))
- Introspekcja i indywidualna psychoanaliza jako źródło wiedzy psychologicznej
- 1905, 14 grudnia, Berlin, Max Planck: „narodziny fizyki współczesnej”; ale problem pojawił się wcześniej – w postaci fal elektromagnetycznych Maxwella (1868)
- XX wiek – psychologia współczesna (tzw. eksperymentalna, o słusznych ambicjach obiektywności i uniwersalności); ale zrodziła się wcześniej, w Lipsku w pracach Wilhelma Wundta (1879)

c.d.n.

Literatura

1. Dariusz Doliński, J. Strelau (Red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2016
2. Jan Strelau (Red.) *Psychologia. Podręcznik Akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2009
3. Calvin S. Hall, Gardner Lindzey, *Teorie osobowości*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1990
4. Arystoteles, *Etyka wielka*, przekład Witold Wróblewski, PWN, Warszawa, 2010
5. René Descartes, *Medytacje o pierwszej filozofii*, tłum. Maria i Kazimierz Ajdukiewiczowie, PWN Warszawa, 1958
6. Julien Offray de La Mettrie, *Człowiek – maszyna*, tłum. Stefan Rudniański, PWN 1984
7. Michał Zembrzusi, *Od zmysłu wspólnego do pamięci i przypominania. Koncepcja zmysłów wewnętrznych w teorii poznania Św. Tomasza z Akwinu*. Campidoglio, Warszawa, 2015
8. Bogdan Suchodolski, *Kim jest człowiek*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1980

i mnóstwo innych książek w określonych zagadnieniach psychologii, dostępnych w księgarniach, bibliotekach i internecie

„Człowiek nie jest zobowiązany przeczytać wszystkie książki...”

„Człowiek nie jest zobowiązany przeczytać wszystkie książki ani wyuczyć się starannie tego wszystkiego, czego uczy się w szkołach; byłoby to nawet pewnego rodzaju brakiem w jego wychowaniu, gdyby zbyt wiele czasu poświęcał na ćwiczeniu się w naukach. Ma on wiele innych rzeczy do zrobienia w swoim życiu; toteż tak się powinien w nim urządzić, by mu jego największa część pozostała do spełniania dobrych uczynków, o których będzie go musiał pouczyć jego własny rozum, jeśli od niego tylko otrzymuje nauki.”

Rene Descartes (1596-1650) “Poszukiwanie prawdy przez światło naturalne”, tłumaczenie Ludwik Chmaj, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2002, str. 81 i 86 (“La recherche de la vérité par la lumière naturelle”, rękopis powstał, zapewne, około 1630 roku)

Dydaktyka kognitywistyczna

Wykład 2: Psychologia

Część II: Psychologia „współczesna”

Istotne elementy psychologii, rzutujące na efektywną
dydaktykę (i pedagogikę) kognitywną

Grzegorz Karwasz, Zakład Dydaktyki Fizyki, UMK

„Pedagogika Kognitywna”
Wydział Nauk Pedagogicznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

„Dydaktyka kognitywistyczna”

Bronisław Siemieniecki, *Pedagogika kognitywistyczna. Studium teoretyczne*, Impuls, Kraków, 2013

Piero Crispiani, *Didattica cognitivista*, Roma, Armando Editore, 2006.

Grzegorz Karwasz, Jolanta Kruk, *Idee i realizacje dydaktyki interaktywnej. Wystawy, muzea i centra nauki*, Wyd. Nauk. UMK, Toruń, 2012.

Plan

1. Już starożytni Grecy...
2. Tzw. „średniowiecze”
3. Krótka pauza materializmu
4. Psycho-analiza Freuda

1. Mózg jako całość (Goldstein)
2. Behawioryzm, czyli bodziec i wynik
3. W kierunku obiektywizacji psychologii
4. Inteligencja a rozwój emocjonalny (Maslow)
5. Psychologia poznawcza w trzech ostatnich dekadach XX wieku

„Pojęcie osobowości”

Calvin S. Hall, Gardner Lindzey (1957)

- „Omówienie rozwoju teorii osobowości musi oczywiście zaczynać od koncepcji człowieka stworzonych przez wielkich filozofów klasycznych, takich jak Hipokrates, Platon i Arystoteles a także poglądów dziesiątków myślicieli, jak Św. Tomasz z Akwinu, Locke, Nietzsche, Machiavelli...”
 - Ujmowanie jednostki, jako niepodzielnej całości: in-dywiduo, a-tomos, o-soba
 - „Z zainteresowaniem zmiennymi motywacjami i problemami funkcjonalności wiązało się przekonanie teoretyków osobowości, iż *rozumienie ludzkiego zachowania może wynikać z traktowania i badania człowieka w sposób całościowy.*”
 - „Psychologowie osobowości utrzymywali, iż właściwe zrozumienie zachowań człowieka osiągnąć można jedynie badając je w szerszym kontekście, obejmującym całość aktywności jednostki. Dla teoretyków osobowości podstawowym problemem empirycznym i teoretycznym była motywacja, wyjaśnienie sił napędowych i pobudek zachowania, dla psychologów eksperymentalnych problem ten był jednym z wielu problemów i ujmowali go w kategoriach procesów fizjologicznych, odwołując się do niewielkiej ilości pojęć.”
 - „W pierwszym zastosowaniu termin «osobowość» (ang. *personality*) oznacza umiejętność czy zręczność w kontaktach społecznych. Osobowość jednostki oceniana jest ze względu na jej zdolności wzbudzania pozytywnych reakcji u różnych osób w różnych okolicznościach”.
- **Zdecydowanie**, nie jest to znaczenie, które nas interesuje. Ba, w dydaktyce i pedagogice, uczeń który „**robi dobre wrażenie**” jest dla jego, własnego rozwoju, najgorszym przypadkiem, jaki się może zdarzyć.

„Definicje osobowości”, c.d.

- „Definicja, którą można określić jako definicję-worek, albo *definicję zbiorczą*. Definicja ta ujmuje osobowość przez wyliczenie. [w matematyce i fizyce definicje też mają charakter wyliczeń]. W tym zastosowaniu termin „osobowość” zawiera wszystko, co da się powiedzieć o człowieku”.
- „Inne definicja kładą nacisk na integrującą czy organizującą funkcję osobowości. Osobowość jest tym, co nadaje porządek i spójność wszystkim rodzajom działań podejmowanych przez człowieka.”
- „W jeszcze innych definicjach osobowość odnoszona jest do niepowtarzalnych czy indywidualnych aspektów zachowania. Oznacza ona te własności jednostki, które odróżniają ją od innych osób”.
- Tak! Osobowość to jest to, co odróżnia, a jeszcze bardziej – to co *charakteryzuje o-sobę, jako jednostkę, in.-dywiduo – tożsamość ontologiczną*.
- „Niektórzy uczeni traktowali osobowość jako *istotę* kondycji ludzkiej. Osobowość odnosi się do tej części człowieka, która jest dla niego jako osoby najbardziej charakterystyczna, nie tylko z powodu, że odróżnia go od innych, ale - co ważniejsze – ponieważ część ta konstytuuje to, czym on rzeczywiście jest. Według Allporta **«osobowość to jest to, czym naprawdę jest człowiek»**. Na osobowość składa się to, co w ostatecznej analizie jest najbardziej charakterystyczne i co stanowi najgłębszą naturę człowieka.”

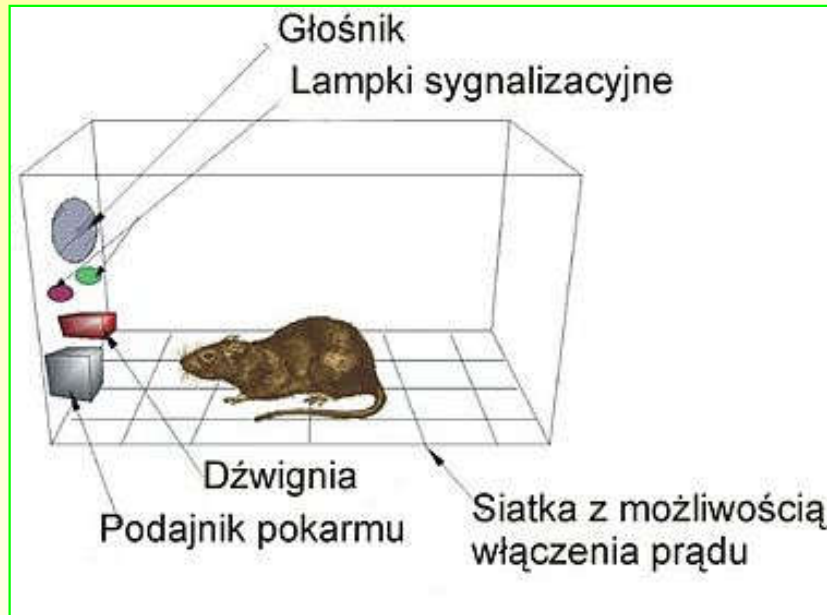
Burrhus F. Skinner (1938): Behawioryzm

Założenia behawioryzmu:

- jakkolwiek kierunek ten nie neguje występowania zjawisk psychicznych, twierdzi, że są one swoistymi, ubocznymi efektami działania mózgu, których nie da się skutecznie badać metodami naukowymi, gdyż są one niedostępne obserwacji,
- dlatego, jeśli psychologia ma być rzetelną nauką, musi się ograniczyć do mierzalnych, jasno zdefiniowanych eksperymentów, w których ludzi poddaje się działaniu określonych bodźców i obserwuje się ich określone reakcje na te bodźce.
- Behawioryzm jest próbą zastosowania ścisłych, znanych z nauk przyrodniczych metod badawczych do badania ludzkiej psychiki. Behawioryzm [zdaniem Wikipedii] doprowadził do ulepszenia metodologii nauk psychologicznych, kładąc nacisk na statystyczne zależności między obiektywnie mierzalnymi bodźcami i reakcjami. W swej złagodzonej postaci w dużym stopniu współtworzył współczesną teorię uczenia się, psychologię poznawczą oraz psychologię społeczną.
- Model osobowości według behawiorystów składał się z elementów podstawowych, jakimi były odruchy.
- Odruchy bezwarunkowe zachodzą na poziomie rdzenia kręgowego natomiast odruchy warunkowe wymagają udziału mózgu i często świadomie kontrolowanych mięśni, co jest już istotą odruchów instrumentalnych.

→ Człowiek – maszyna?

Klatka Skinnera

Wiele ciekawych spostrzeżeń:

- szczury mieszkające w „prze-szczurzeniu” przestają się rozmnażać
- koty wyrosłe w pomieszczeniu pomalowanym w poziome paski potykają się o nogi krzeseł
- małpy szybciej operują joystickiem komputerowym niż studenci
- itd., itp.

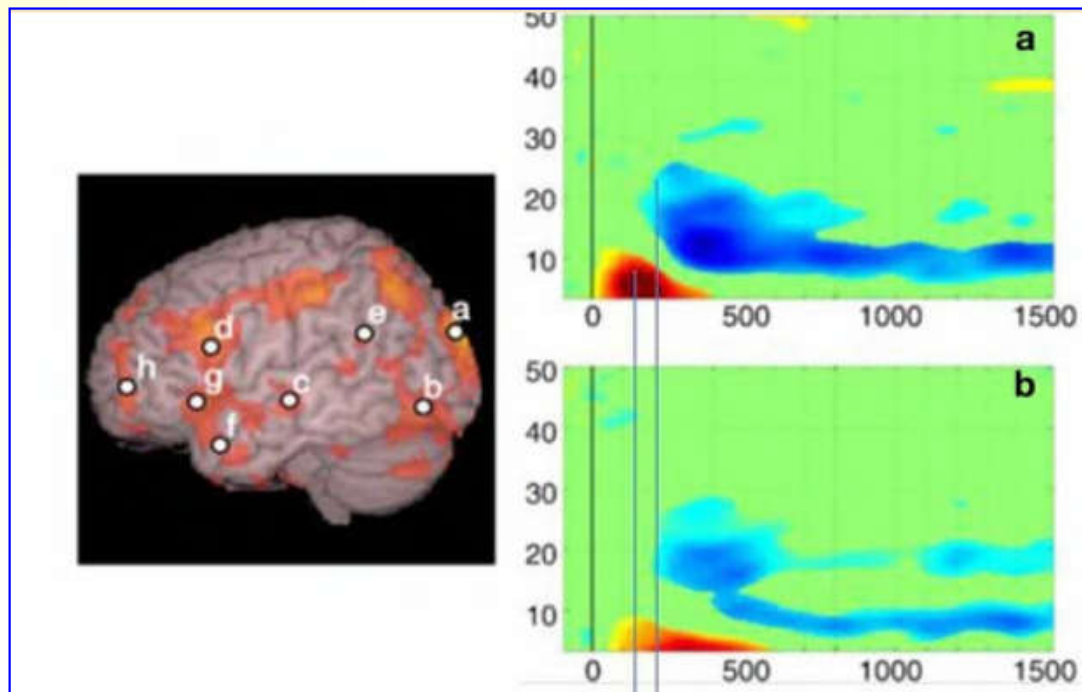
Konkluzja (ks. Tomasz Włodarczyk, Reda):

„Narzekamy, że współczesne społeczeństwo przypomina wyścig szczurów. Nie ma się co dziwić: przez wiele, wiele lat, doświadczenia „psychologiczne” przeprowadzane były na szczurach.”

„Organicyzm”: Karl Goldstein

- Goldstein (ur. 1878 Katowice) badał uszkodzenia mózgu u żołnierzy w czasie I wojny światowej. Stwierdził, że uszkodzenia nie powodują ograniczenia jednej tylko funkcji, ale wpływają na całość organizmu.
- „Zdrowym organizmem jest taki, w którym tendencja do samorealizacji działa od wewnątrz i który zakłócenia wywołane zderzeniem ze światem zewnętrznym przezwycięża nie z lęku, lecz z radości, jakie daje zwycięstwo.”
- „W książce poświęconej afazjom, czyli zaburzeniom mowy, odrzuca on teorię, według której afazja jest uszkodzeniem określonej okolicy mózgu.”

Teoria osobowości, str. 238

K. Pammer, *Temporal sampling in vision and the implications for dyslexia* in: *Oscillatory “Temporal Sampling” and Developmental Dyslexia: Towards an Overarching Theoretical Framework* a cura di Usha Goswami, Alan Power, Marie Lallier, Andrea Facoetti, *Frontiers in Human Neuroscience*, 2014, p. 148, 15

G. Allport (1937): cechy / dyspozycje dominujące, zasadnicze, wtórne

5 wielkich dyspozycji (cech, ang. *trait*): „ogień, woda, powietrze ...”

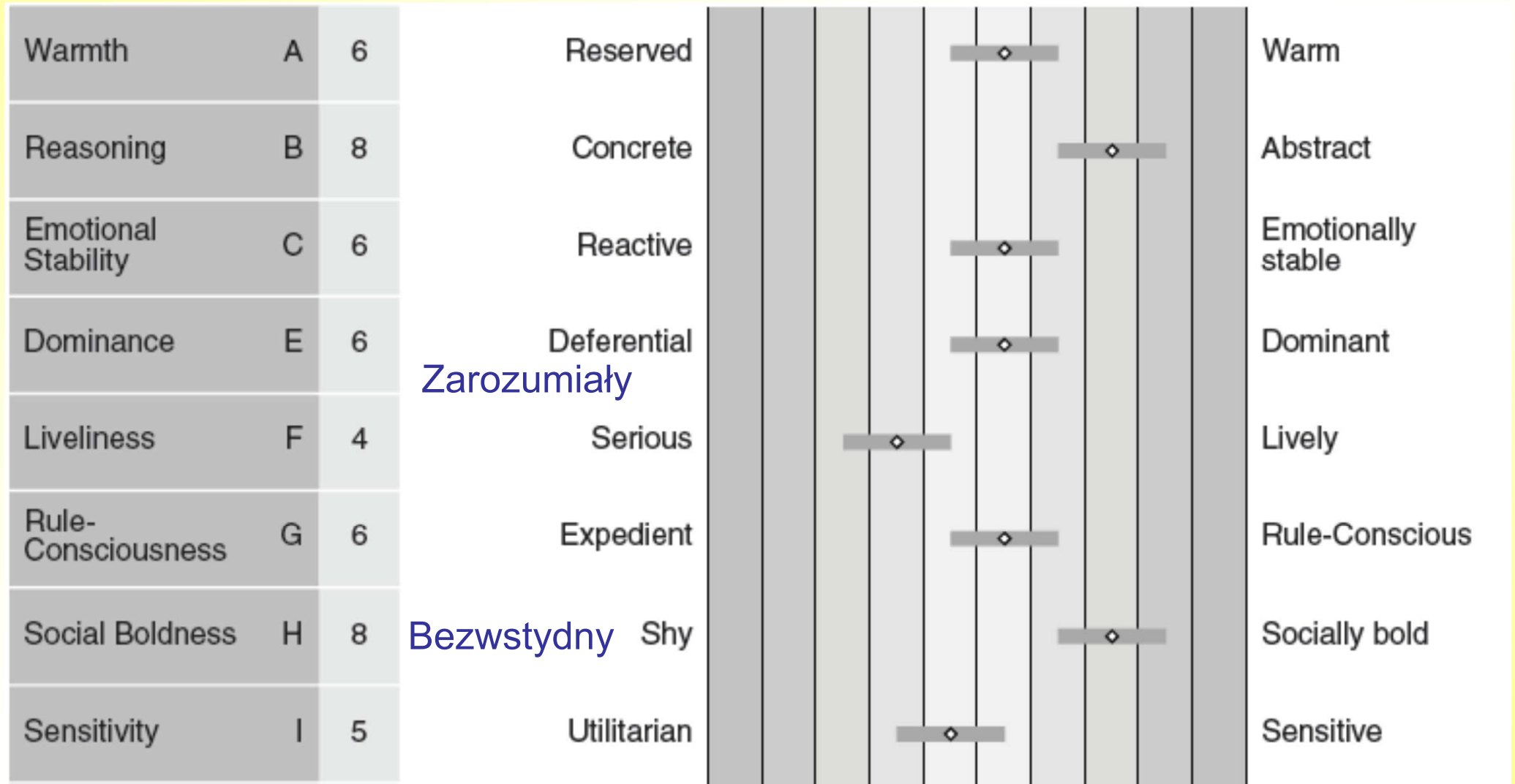

When I find myself in a boring situation, I usually "tune out" and daydream about other things. True/False.
When a bit of tact and convincing is needed to get people moving, I'm usually the one who does it.

185 pytań + 20 kontrolnych: matryca korelacji

R. Cattell (1946): testy psychologiczne

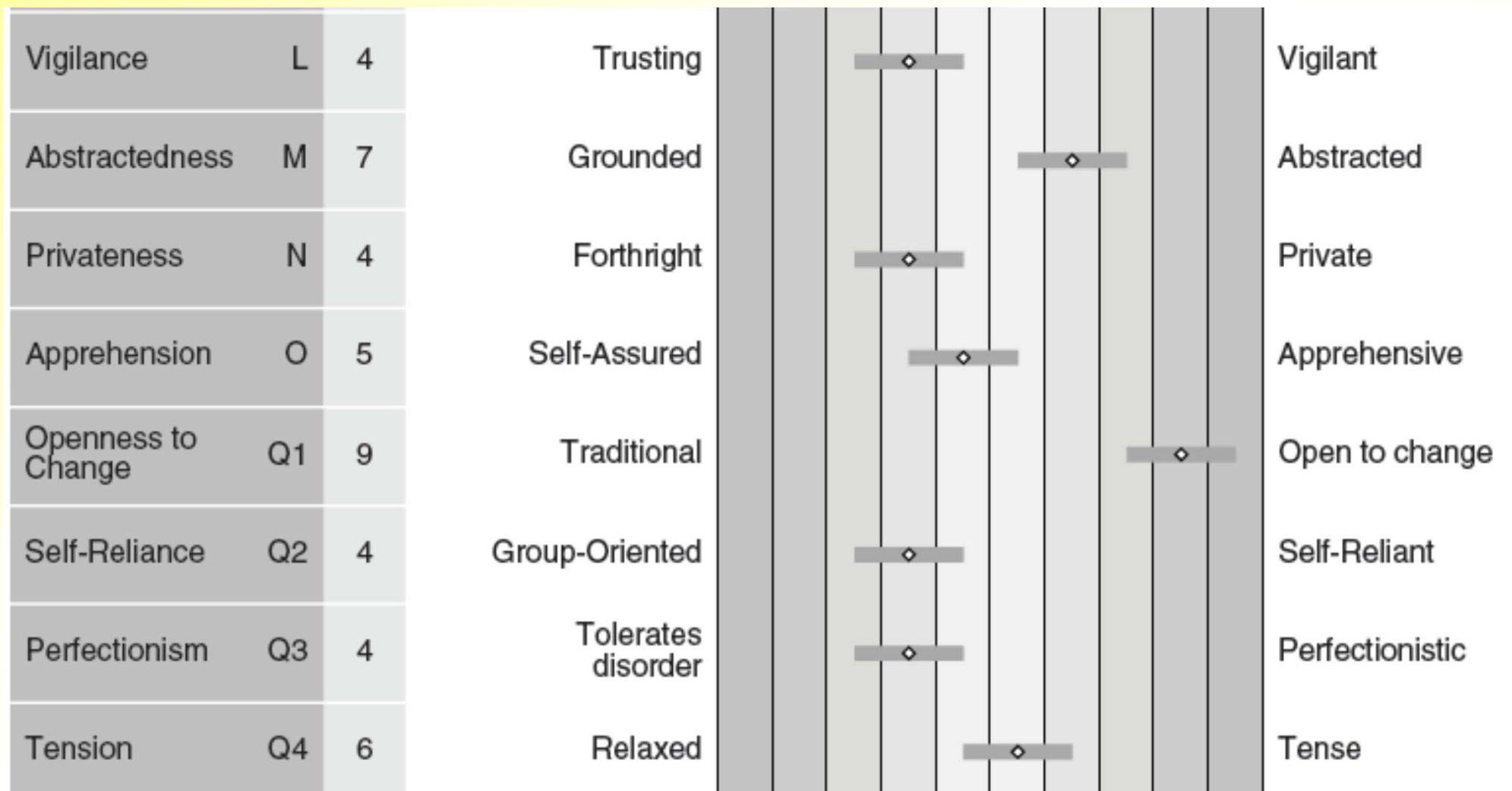
16 cech zasadniczych

testy psychologiczne, c.d.

16 cech zasadniczych

Urealnione matematycznie kategorie z „Etyki” Arystotelesa.

Psychologia optymizmu: Abraham Maslow

- „Gdzież jest psychologia, która radość, witalność, miłość i dobrobyt bierze pod uwagę w takim samym stopniu, w jakim zajmuje się nieszczęściem, konfliktem, wstydem i wrogością?”
- Maslow (1967) sformułował teorię motywacji ludzkiej, wprowadzając rozróżnienie między potrzebami podstawowymi i meta-potrzebami. Potrzeby podstawowe, hierarchiczne to głód, poczucie bezpieczeństwa, potrzeba uczucia (miłości), szacunku dla samego siebie, wiedzy, bycia rozumianym.
- *Metapotreby*, bez określonej z góry hierarchii, to potrzeba sprawiedliwości, dobra, piękna, porządku, jedności itd.
- Badania osobowości ludzi **samorealizujących się** (Beethoven, Einstein, itd.) Są oni: 1) realistami, 2) akceptują samych siebie, innych ludzi i świat natury, 3) są spontaniczni, 4) są skoncentrowani na problemach, nie na sobie, 5) cechuje ich pewien dystans i potrzeba odosobnienia, 6) są niezależni i autonomiczni, 7) oceniają ludzi w sposób nie-stereotypowy, 8) doznają głębokich przeżyć duchowych, 9) identyfikują się z ludzkością, 10) ich bliskie związki z niewieloma szczególnie kochanymi ludźmi mają charakter głęboko uczuciowy, a nie powierzchowny, 11) ich wartości i postawy są demokratyczne, 12) nie mylą środków z celami, 13) ich poczucie humoru jest filozoficzne i niezłośliwe, 14) mają wielki zasób zdolności twórczych, 15) są odporni na wpływy kulturowe, zachowując w zasadzie niezależność od danej kultury, 16) wznoszą się ponad swoje środowisko, a nie tylko borykają się z nim.

Potrzeba miłości, bezpieczeństwa, tożsamości

- Another indication of the child's need for safety is his preference for some kind of undisrupted routine or rhythm. He seems to want a predictable, orderly world. For instance, injustice, unfairness, or inconsistency in the parents seems to make a child feel anxious and unsafe. This attitude may be not so much because of the injustice *per se* or any particular pains involved, but rather because this treatment threatens to make the world look unreliable, or unsafe, or unpredictable. Young children seem to thrive better under a system which has at least a skeletal outline of rigidity, in which there is a schedule of a kind, some sort of routine, something that can be counted upon, not only for the present but also far into the future. Perhaps one could express this more accurately by saying that the child needs an organized world rather than an unorganized or unstructured one.
- The central role of the parents and the normal family setup are indisputable. Quarreling, physical assault, separation, divorce or death within the family may be particularly terrifying. Also parental outbursts of rage or threats of punishment directed to the child, calling him names, speaking to him harshly, shaking him, handling him roughly, or actual [p. 378] physical punishment sometimes elicit such total panic and terror in the child that we must assume more is involved than the physical pain alone. While it is true that in some children this terror may represent also a fear of loss of parental love, it can also occur in completely rejected children, who seem to cling to the hating parents more for sheer safety and protection than because of hope of love. .

Podobnie, celem DK jest zapewnienie dziecku poczucia własnej wartości.

Potrzeba miłości, bezpieczeństwa, tożsamości

- Inną wskazówką świadczącą o potrzebie bezpieczeństwa dziecka jest jego preferencja dla pewnego rodzaju niezakłóconej rutyny lub rytmu. Wydaje się, że chce przewidywalnego, uporządkowanego świata. Na przykład niesprawiedliwość, niesprawiedliwość lub niekonsekwencja w rodzicach wydaje się sprawiać, że dziecko czuje się niespokojne i niepewne. Taka postawa może wynikać nie tyle z niesprawiedliwości jako takiej czy jakiegokolwiek szczególnego bólu, ale raczej z tego, że takie traktowanie grozi tym, że świat będzie wyglądał na niewiarygodny, niebezpieczny lub nieprzewidywalny.
- Wydaje się, że małe dzieci rozwijają się lepiej w systemie, który ma przynajmniej szkieletowy zarys sztywności, w którym istnieje pewnego rodzaju harmonogram, pewnego rodzaju rutyna, coś, na co można liczyć, nie tylko w chwili obecnej, ale także w dalekiej przyszłości. Być może można by to wyrazić bardziej precyzyjnie, mówiąc, że dziecko potrzebuje zorganizowanego świata, a nie niezorganizowanego lub nieustrukturyzowanego.

Podobnie, celem DK jest zapewnienie dziecku poczucia własnej wartości.

Potrzeba miłości, bezpieczeństwa, tożsamości

- Centralna rola rodziców i normalna organizacja rodziny są niepodważalne. Kłótnia, napaść fizyczna, separacja, rozwód lub śmierć w rodzinie mogą być szczególnie przerażające. Również rodzicielskie wybuchy wściekłości lub groźby kary skierowane do dziecka, wyzywające je, szorstkie zwracanie się do niego, potrząsanie nim, brutalne obchodzenie się z nim, lub rzeczywiste [s. 378] kary fizyczne wywołują czasami w dziecku taką totalną panikę i przerażenie, że musimy założyć, że chodzi o coś więcej niż tylko ból fizyczny. Chociaż prawdą jest, że u niektórych dzieci ten strach może oznaczać również strach przed utratą rodzicielskiej miłości, może on również wystąpić u dzieci całkowicie odrzuconych, które wydają się Ignąć do nienawidzących rodziców bardziej dla czystego bezpieczeństwa i ochrony niż z powodu nadziei na miłość. .

Podobnie, celem DK jest zapewnienie dziecku poczucia własnej wartości.

Inteligencja

→ zdolność jednostki do rozwiązywania nowych zadań,
za pomocą myślenia jako środka

Teoria wielu inteligencji Howarda Gardnera (*1943):

1. Inteligencja językowa – umiejętność czytania, pisania i porozumiewania się za pomocą słów, doskonale rozwinięta u pisarzy, poetów i mówców.
2. Inteligencja logiczna lub **matematyczna** – umiejętność rozumowania oraz liczenia. Rozwinięta u ekonomistów, naukowców, inżynierów, prawników i księgowych.
3. Inteligencja **wizualno-przestrzenna** – umiejętność malowania, rysowania, robienia artystycznych fotografii, rzeźbienia lub wyobrażania sobie trójwymiarowych kształtów; doskonale rozwinięta u nawigatorów i artystów.
4. Inteligencja **muzyczna** – umiejętność układania piosenek, śpiewania, gry na instrumencie, pisania wierszy, a także stosowania rymu i rytmu. Szczególnie rozwinięta u kompozytorów, dyrygentów, muzyków.
5. Inteligencja interpersonalna (społeczna) – umiejętność nawiązywania kontaktów; rozwinięta u sprzedawców, nauczycieli i przywódców.
6. Inteligencja intrapersonalna (refleksyjna) – umiejętność skupienia uwagi na swoich uczuciach, umiejętność wyciągania wniosków z przeżytych doświadczeń i umiejętność planowania. Ten rodzaj zdolności wiąże się u niektórych ludzi z wielką intuicją.
7. Inteligencja ruchowa – zdolności manualne oraz umiejętności sportowe; dobrze wykształcone u gimnastyków, tancerzy, rzemieślników i sportowców, a także chirurgów.
8. Inteligencja przyrodnicza – umiejętność rozumienia praw natury i postępowania zgodnie z nimi; dobrze rozwinięta u biologów, rolników i ekologów.
9. Egzystencjalna [= umieć się „ustawić” w życiu]
10. Pedagogiczna [czy raczej talent + doświadczenie?]

„Rozwijać różne inteligencje dzieci”

educazione e famiglia

In questo modo ciascuno potrà sviluppare capacità non ancorate a un unico profilo limitato, ma, al contrario, incrementare le possibilità di successo e gratificazione scolastica, e più avanti nella vita.

Di pari passo, anche i modelli di apprendimento variano e si diversificano da bambino a bambino. I principali sono quello uditivo - vostro figlio apprende più facilmente ascoltando? -; quello visivo - memorizza facilmente le immagini? -; il modello cinetico - invece di spiegare una cosa preferisce mostrarvela? - e infine il modello logico - vuole sempre scoprire come funzionano

tirsi con i propri figli imparando a conoscerli meglio.

Più mirato ai bambini che si avvicinano all'ingresso alla scuola primaria è il testo di Emma Perrotta e Chiara Demurtas *Sviluppare l'intelligenza per la scuola primaria* (Erickson, 2013) che si propone come strumento pronto all'uso per aiutare i bambini ad ampliare le abilità cognitive di base e potenziare quelle carenti in modo di-

Intelligenza e apprendimento

Allenare le tante intelligenze dei bambini

Sono nove le intelligenze che tutti, in vario grado, possediamo. Con i giusti stimoli, ogni bambino può diventare sufficientemente competente in molti campi

a cura di Alessandra Cavallin*

intrapersonale e interpersonale. Tutte queste intelligenze interagiscono sempre l'una con l'altra in modi complessi e inaspettati. Una volta compresi i punti di forza di vostro figlio potrete aiutarlo a usarli a suo vantaggio.

La teoria delle intelligenze multiple è un modello che tiene conto di tutte le doti che abbiamo, quindi non solo di quelle "accademiche". Tutti possediamo, in vario grado, tutte le diverse intelligenze e se un bambino riceve gli stimoli adeguati, quasi certamente potrà diventare sufficientemente competente in molti campi.

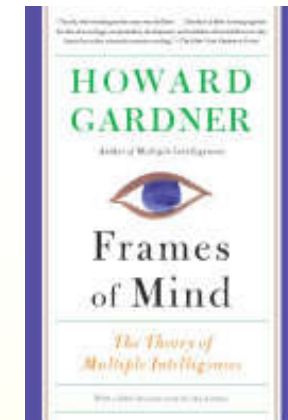
le cose? -. Come sempre è importante ricordare che non esistono regole univoche e soprattutto che a volte si corre il rischio di sovrapporre o confondere il proprio personale modello con quello del bambino.

Sono diversi i testi ispirati alla celebre teoria delle intelligenze multiple, ne segnaliamo alcuni che possono unire le esigenze di mamme e papà meno esperti a quelle di insegnanti ed educatori.

Il laboratorio delle intelligenze di Claire Gordon e Lynn Huggins-Cooper (Red, 2013) è un libro adatto ai bambini della scuola dell'infanzia che affronta proprio questo percorso di scoperta delle abilità, e può dare molti spunti per individuare e valorizzare le intelligenze,

vertente ed efficace: esercizi come trovare l'intruso, le somiglianze, i particolari mancanti, riordino di sequenze logico-temporali e indovinelli. Tutti esercizi che pur non intervenendo direttamente sulla pratica della scrittura o del calcolo permettono di preparare il terreno intervenendo in forma giocosa su quelle abilità chiamate prerequisiti.

* La Libreria Erickson

Daniel Goleman, *Working with emotive intelligence*, 1998

Howard Gardner, *Frames of Mind. The theory of Multiple Intelligence*

etc.

Jakakolwiek klasyfikacja intelegencji jest sztuczna

Cooperazione consumatori, Trento, Gennaio 2015

E. Aronson (1972): Psychologia społeczna

- „O ile nam wiadomo, Arystoteles jako pierwszy sformułował podstawowe zasady społecznego oddziaływania i przekonywania. Prawdopodobnie jednak nie on pierwszy zauważył, że człowiek jest zwierzęciem, czy istotą społeczną.”
- „Przedmiotem psychologii społecznej jest wpływ, jaki wywierają ludzie na poglądy i zachowanie innych ludzi. [...] Jak to się dzieje, że człowiek zaczyna lubić drugiego człowieka? Czy te same procesy zachodzą wówczas, gdy zaczyna on lubić pewną odmianę płatków owsianych.”
- → Innymi słowy, zjawiska współdziałania, konkurencji, przywództwa itd. mają swoje korzenie w psychologii społecznej. [zob. też. B. Siemieniecki, *Pedagogika kognitywistyczna*]
- „Arystoteles, autor pierwszych prac z zakresu psychologii społecznej pisał: «Jesteśmy [...] na ogół skłonni łatwiej i szybciej uwierzyć ludziom uczciwym, a zwłaszcza w sprawach niejasnych i spornych [...] Nieprawdą jest przy tym – co twierdzą autorzy podręczników wymowy – że szlachetność mówiącego nie ma żadnego wpływu na siłę przekonywania. Wprost przeciwnie – można powiedzieć – charakter mocy daje największą wiarygodność (jego argumentom)» [*Retoryka*, PWN, W-wa, 1988, s. 67.]

Psychologia społeczna w dydaktyce

Eksperci w laboratorium

Grupy czterech specjalistów zapoznają się z doświadczeniem /zadaniem.
Nowe grupy
Zamiana
Synteza

University of Antwerp Teacher seminar Wim Peeters, 2007-10-30

SUPERCOMET 2 project Page 17

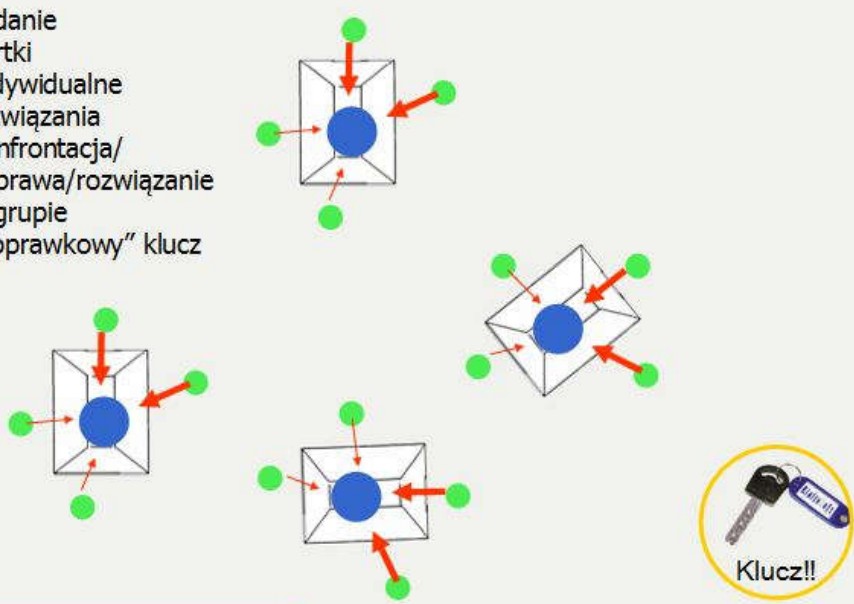
G. Karwasz, *Pstryczek-elektryczek*,
Warsztaty interaktywne, Świdnica, 25.10.2014

1. Formujemy grupy po czterech uczniów. Każda grupa ma nadany kolor. Wszyscy uczniowie tego samego koloru podchodzą do doświadczenia, którego będą ekspertami. Doświadczenie przeprowadzają wspólnie, według instrukcji. Nauczyciel, w razie trudności, służy grupie pomocą.
2. Grupy rozdzielają się – przy doświadczeniu pozostaje tylko jeden ekspert, który wyjaśnia doświadczenie trzem kolegom z innej grupy. Grupy przechodzą od jednego eksperymentu do kolejnego, za każdym razem inny ekspert prowadzi proces uczenia.
3. Wszyscy eksperci z danego doświadczenia zbierają się ponownie, analizują trudności, na jakie napotkali wyjaśniając doświadczenie kolegom. Formułują pisemnie wnioski, które sprawdzi nauczyciel.

Psychologia społeczna w dydaktyce

4 strony

Zadanie
Kartki
Indywidualne
rozwiązania
Konfrontacja/
poprawa/rozwiązanie
w grupie
„poprawkowy” klucz

University of Antwerp

Teacher seminar

Wim Peeters, 2007-10-30

SUPERCOMET 2 project Page 16

G. Karwasz, *Woda, mydło i powidło*,
Warsztaty interaktywne, Poznań, 18.02.2017

1. Każdy uczeń z czteroosobowej grupy dostaje kartkę papieru.
 2. Dostają zadania, problemy, ćwiczenia. Rozwiązują je samodzielnie na swoich kartkach.
 3. Uczniowie podają swoją kartkę sąsiadowi, który przygląda się jego rozwiązaniu i dodaje/poprawia jego pracę (używając innego koloru). Podają sobie wzajemnie kartki tak długo, dopóki nie wróci ich kartka.
 4. Zaczynają rozmawiać i próbują się zgodzić na wspólną odpowiedź, którą zapisują krótko na oddzielnej kartce. Sprzeczą się, rozmawiają i słuchają wzajemnie.
- Porada: ta strategia może być używana, jeśli potrzebna jest unikalna (nietypowa) odpowiedź lub metoda.

Psychologia społeczna: spontaniczny podział ról

G. Karwasz *Pstryczek-elektryczek.*
Warsztaty dydaktyczne dla dzieci 6-12 lat
Głogów, II 2011

G. Karwasz *Z górki na pazurki.*
Wystawa interaktywna, Festiwal Nauki
Młodego Człowieka, Warszawa, IX 2007

Dygresja pedagogiczna: kompetencje społeczne

Na 200 studentów w auli Wydziału Inżynierii Uniwersytetu w Trento, jedynie 2 trzymało w miernik napięcia.

Dzieci uczą się używać (bezpiecznie) miernika na starych, zużytych bateriach.

Dziela zadania i robią notatki. Przy okazji uczymy, że prąd jest niebezpieczny.

O Galileuszu powiedział E.M.Rogers „Fizyka zeszła z nieba na ziemię po równi pochyłej Galileusza” Uczniowie wiedzą, że gdzieś jest sinus a gdzieś cosinus, ale gdzie i *po co* – nie.

„Wszystko o równi pochyłej Galileusza, innymi słowy, jak energia potencjalna zamienia się w kinetyczną, i jak można się przy tym dobrze bawić.” (C)

Od świata realnego do jego matematycznej abstrakcji

Psychologia „doświadczalna”, c.d.

- → Pytanie, czy te wszystkie wyniki stosują się również do człowieka? Zapewne tak, tylko pewno w innym stopniu.
- → Na ile są **powtarzalne**? Na ile są **rozstrzygające**?
- „Kiedy człowiek poprawnie rozpoznaje nigdy wcześniej nie widziane zwierzę jako psa, manifestuje przy tym samą zdolność do generalizowania uprzedniego doświadczenia. Czym jest to, czego nauczył się wcześniej, a co pozwala mu na poprawne dokonanie tej klasyfikacji? Na to pytanie próbowano odpowiedzieć na różne sposoby od czasów Arystotelesa”.
- „Wzorce prototypowe stanowiły trójkąt, litery M i F oraz losowy wzorzec. Wszystkie były utworzone z 9 kropek rozmieszczonych na matrycy 30x30. Z każdego z czterech oryginałów stworzono sześć zniekształconych wzorców”
- „W skrócie, prezentowano slajd aż do chwili, kiedy badana osoba nacisnęła jeden z czterech klawiszy odpowiadający jej wyborowi.”
- „Można zapytać, kiedy jest abstrahowana informacja, która pozwala na rozpoznanie tendencji centralnej. Jedną z możliwości zakłada, że abstrahowanie zachodzi podczas uczenia się. Tego zdania było filozofowie, zajmujący się genezą abstrakcyjnych pojęć. Autorzy tego tekstu na podstawie przedstawionych tutaj danych, nie mogą ani zaprzeczyć, ani potwierdzić tej wersji twierdzenia.”
- „Na podstawie niniejszych wyników nie można jasno stwierdzić, czy te werbalne kody reprezentują wszystkie przechowywane informacje oraz czy te kody są wykorzystywane razem z innymi kodami.”

Piero Crispiani (2013): Rewolucja kopernikańska w pedagogice/ psychologii/ socjologii

- Nie są to nauki, w których eksperymenty są powtarzalne, jak spadanie kulek u Galileusza
- Nie są to nauki, w których przedmiot doświadczenia można wyizolować z reszty środowiska
- Ingerencja w proces uczenia, zmienia ten proces (trochę jak pomiar w fizyce kwantowej ingeruje w mierzone wielkości): zbyt jawne stawianie pytań, zmienia odpowiedzi.
- Nie są to nauki *ex-post* ale nauki predyktywne, czyli takie, które muszą wyrokować o przyszłości, co więcej, wpływają na podejmowane decyzje w kwestiach przyszłości
- Nie są to nauki „same dla siebie”, ale nauki o istotnym wpływie na społeczeństwo, jak zmiany w systemach edukacji (20-25 lat, kilka milionów uczniów)
- Nie wolno więc „demonizować” wyników, ani koniecznie stosować metodyk, jak z nauk ścisłych: psychologia (pedagogika, dydaktyka) są naukami o człowieku, należą więc do **humanistyki**

>2,5 tys. lat psychologii

Kolejne odkrywanie najbardziej widocznych cech ludzkiej osobowości:

- Temperament (Hipokrates, V w. p.n.e.)
- Czynności życiowe i psychiczne (Arystoteles, IV p.n.e.)
- Koncepcja funkcji umysłu (Św. Albert, Św. Tomasz, XIII w.)
- Koncepcja przyrody (Kopernik, Galileusz, XVI w.)
- Koncepcja umysłu (myśli) i ciała (mózgu) (Kartezjusz)
- „Człowiek- maszyna” (Le Mettrie, 1747)
- Nieszczęsne 1,5 wieku ortodoksyjnego materializmu
- Fobie, kompleksy, instynkty (Freud, 1910)
- Maski zachowań; jaźń i podświadomość (Jung, 1916)
- Bodźce i reakcje (Pawłow 1929, Skinner, 1935)
- Współzależność funkcjonalna mózgu (Goldstein, 1939)
- Cechy zasadnicze (5) i poboczne osobowości (Cattell, 1946)
- 10 typów inteligencji (H. Gardner, 1983)
- ...

Wnioski z psychologii dla dydaktyki kognitywistycznej

- Działanie dydaktyczne nie jest jedynie przekazem treści, ale również kształtowaniem osobowości.
- To kształtowanie ma za tworzywo najbardziej z delikatnych materię – „duszę” dziecka
 - Zachodzi przy tym ogromna dysproporcja między potencjałem intelektualnym i siłą oddziaływania wykładowcy a dziecka
 - W grupie istnieje ogromna różnorodność temperamentów, inteligencji, umiejętności skupienia uwagi, wiedzy uprzedniej itd.
 - Wykładowca DK musi tę różnorodność wyłapywać, kontrolować, wykorzystywać – w interaktywny, nieprzewidywalny sposób optymalizować wynik przekazu

„Osoba i czyn” Św. JP II (1969)

- „**W jaki sposób dokonuje się integracja natury w osobie?** [...] Doświadczenie człowieka kulminuje poniekąd w doświadczeniu własnego «ja». Owo «ja» jest sprawcą czynów. Gdy człowiek działa, owo «ja» nie przeżywa sprawczości i nie jest sprawcą, ale przeżywa wewnętrzną tożsamość tego, co się dzieje, z sobą, a równocześnie zależność tego, co się dzieje, wyłącznie od siebie. To co się dzieje pod postacią różnorodnych «uczynień» jest własnością mojego «ja», co więcej – wynika zeń jako z jedyne­go właściwego podłoża oraz przyczyny, chociaż «ja» nie przeżywa tutaj swego przyczynowania, swego sprawczego zaangażowania, tak jak w czynach. [...] Doświadczenie człowieka w tym kulminacyjnym punkcie, jakim jest doświadczenie własnego «ja», każe nam stać stanowczo na stanowisku przynależności tego wszystkiego, co się w człowieku dzieje, do samego dynamicznego «ja» jako podmiotu.”
- [...] „na czym polega integracja natury w osobie. Nie może ona polegać na samym tylko ujednostkowaniu natury przez osobę, jak mógłby ktoś mniemać, trzymając się kurczowo samych tylko słów boecjańskiej definicji «persona est rationalis naturae individua substantia». Osoba to nie jest tylko «jednostkowe człowieczeństwo». Jest to natomiast właściwy (wśród jestestw widzialnego świata) tylko człowieczeństwu właściwy sposób jednostkowego bytowania.”
- **Wola i wolność**
- „Samostanowienie, czyli wola jako właściwość osoby, zakorzeniona w samopanowaniu i samo-posiadaniu, ujawnia w porządku dynamicznym podmiotowość tejże osoby, czyli każdego konkretnego «ja», które świadomie działa.”
- **Innymi słowy**, ograniczenia woli jednostki, która jest świadomą o-sobą, ingeruje w jego najgłębszą zdolność do ukształtowania i zachowania własnej tożsamości.

Literatura

1. Dariusz Doliński, J. Strelau (Red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2016
2. Jan Strelau (Red.) *Psychologia. Podręcznik Akademicki*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2009
3. Calvin S. Hall, Gardner Lindzey, *Teorie osobowości*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1990
4. Elliot Aronson, *Człowiek – istota społeczna* (The Social Animal, 1972), PWN, Warszawa, 1997
5. Tadeusz Tomaszewski, *Główne idee współczesnej psychologii*, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1984
6. *Psychologia poznawcza w trzech ostatnich dekadach XX wieku*. Red. Z. Chlewiński, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007
7. Anselm Grün, Ramona Roben, *Stawianie granic – poszukiwanie granic. W kierunku wzajemnych spotkań – impulsy duchowe*, Herden, Freiburg im Breisgau, 2004.
8. Karol Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków, 1969

i mnóstwo innych książek w określonych zagadnieniach psychologii,
dostępnych w księgarniach, bibliotekach i Internecie